

Podríem dir que tots tres heu fet allò que volíeu fer?

RAIMON: Home, vist com és aquest ofici de la música, jo crec que tots tres hem pogut fer allò que es diu una "carrera artística", fora de les modes, llistes d'èxits, de vegades contracorrent, i aleshores sí, crec que podem dir que hem fet allò que volíem fer.

LLUÍS LLACH: Hi estic d'acord. No sé si aquest ofici de la música, almenys en el meu cas, era el que jo volia fer, si parlem d'allò que es diu vocació. Perquè en el meu cas la meua vocació va necessitar una bona empenta –i no només física– i unes altíssimes dosis de paciència dels que m'escoltaven

JOAN MANUEL SERRAT: No solament he pogut fer allò que volia fer, sinó guanyar-me, i molt bé, la vida amb una cosa com la música. I sobretot no oblidem que si hem pogut fer aquest ofici tan gratificant és perquè primer hi va haver un públic que ens va ajudar, que venia als nostres recitals, que comprava els nostres discos i que va permetre que alguns de nosaltres aprenguéssim un ofici.

—I en quin moment decidiu això que es diu "professionalitzar-se"?

J. M. SERRAT: En el meu cas va arribar amb "Cançó de matinada". Va ser en aquest moment quan vaig decidir dedicar-me a aquest ofici. La meua mare, per descomptat, no ho va veure amb bons ulls, ja que després d'haver aconseguit que el seu fill arribés a la universitat –amb tot el que això significava per a una família obrera–, no tenia gaire clar que jo em dediqués a l'*artísteo*.

RAIMON: El problema comença quan no et deixen professionalitzar-te, i no pots fer un ofici com déu mana, com qualsevol cantant, i veus que les regles de joc no són igual per a tothom. I això, durant el franquisme, per a determinats cantants era sens dubte el pa nostre de cada dia.

LL. LLACH: A mi ja m'hagués agradat poder cantar amb un grup, tenir una formació estable, però això va ser impossible fins al final dels anys setanta, perquè abans sempre estaves a mercè de les conjuntures administratives-governamentals, i sobretot per als que eren "sospitosos habituals", la cosa sempre acabava complicant-se en forma de prohibició.

Una trobada irrepetible: Raimon, Serrat i Llach

—Deia Léo Ferré que les úniques coses vàlides es fan en la tristesa i en la solitud.

LL. LLACH: Si pensem en una cançó

tan rotunda com "Avec le temps", segurament aquests components van ser imprescindibles per gestar-la. Jo sempre dic que passem per tres moments a

El 6 de gener del 1969, per iniciativa de la revista 'Rock & Folk', Georges Brassens, Léo Ferré i Jacques Brel mantenien una llarga conversa davant de micròfons. Una trobada fraternal i irrepetible que ha quedat immortalitzada per una fotografia amb els tres cantants reunits al voltant d'una taula. A EL TEMPS hem volgut reviure aquesta trobada, però amb altres protagonistes, imaginant-nos el que podia succeir en una tertúlia protagonitzada ara per Raimon, Joan Manuel Serrat i Lluís Llach...

l'hora de crear: el moment d'observar, el de pair i el d'expressar-se. I és en aquest procés de digestió quan necessites meditar, aïllar-te.

RAIMON: La creació sempre és acompanyada d'un estat de solitud, però no necessàriament de tristesa. En moments d'eufòria poden eixir també coses molt respectables...

J. M. SERRAT: El creador és un ésser solitari per naturalesa, que passa de la més absoluta solitud a l'exhibicionisme més impúdic...

RAIMON: L'artista necessita alimentar-se d'aquest exhibicionisme, no oblidem que quan cantem estem "actuant".

—El terme poesia molt sovint s'acostuma a aplicar per definir el vostre treball. Hi esteu d'acord?

LL. LLACH: No, jo crec que la poesia és una altra cosa. Ja m'agradaria poder escriure com molts poetes. Nosaltres fem cançons, barrejant unes paraules i unes músiques, i això hauria de donar un producte final que no durés més de tres minuts, cosa que en el meu cas re-

conec que em veig incapacitat de complir en moltes ocasions.

J. M. SERRAT: Cada vegada que ens passéssim dels tres minuts, hauríem de ser penalitzats... Com els conductors infractors, un punt menys...

RAIMON: No m'ha preocupat excessivament la durada de les cançons. Em preocupa que la cançó mantingui una energia interior, que estigui ben construïda... És a dir, construir dignament, com deia Joan Fuster, aquest artefacte, alhora sensual i intel·lectual.

LL. LLACH: Per a mi una cançó perfecta és la que la melodia diu en el nivell irracional allò que la lletra intenta dir en el nivell racional. I quan les dues coses són magnífiques i es troben, això és una cançó personal.

RAIMON: I després hi ha altres misteris, perquè una cançó arriba o perquè una veu arriba i altra no. Els mecanismes de comunicació de la cançó poden ser molt misteriosos...

—**Deia Manuel Vázquez Montalbán, a propòsit de la ràdio, que va dictar la sentimentalitat popular d'aquest país. Tots tres heu nascut en la postguerra, en la dècada dels quaranta, us sentiu "fills de la ràdio"?**

J. M. SERRAT: Jo crec que començo a educar-me per la ràdio, la ràdio és l'element pel qual la música penetra en la meua sensibilitat. Després aquestes cançons passaven a les cases, i pels celoberts podies escoltar les dones cantant-les, com una roda contínua... Una cosa que malauradament ja ha desaparegut, perquè ara ja no canta ningú, llevat d'aquests concursos televisius.

RAIMON: La ràdio era la finestra per la qual accedíem a tot un món, no cal dir-ho, molt més enriquidor que el que podies trobar en altres àmbits, i per on comença a arribar-te tota una informació musical, desordenada, diversa, amb cançons dels Platters, els boleros de Lorenzo González, el rock d'Elvis i els Llopis, i Domenico Modugno, les cançons de San Remo.

J. M. SERRAT: I no t'oblidis de la sarsuela.

RAIMON: Això era punt i a part. Això són figues d'un altre paner.

LL. LLACH: Jo he d'estar eternament agraït a l'emissora propagandista Ràdio Liberty, que col·laborà ferventment en la meua sensibilització musical, perquè aquesta emissora, miraculosament o vés a saber per quines punyetes, creava un camp magnètic que impedia escoltar correctament les emissores espanyoles, i ens resultava més fàcil sintonitzar les ràdios ultrapirenaiques. De manera que vaig poder descobrir els Trenet, Piaf, Becaud, Greco, Brel, Brassens, etc. en la meua tendra adolescència, per la qual cosa sempre estaré en deute amb Ràdio Liberty.

—**Al llarg de la vostra carrera, heu estat etiquetats de cantants compromesos, cantants protesta, cantants**

polítics, o cantautors, un terme que sembla que finalment és el que ha fet més fortuna.

J. M. SERRAT: A mi m'agradaria que em diguessin *chansonnier*, que no sé si traduït és alguna cosa com "cançonetista".

RAIMON: Crec que no és el mateix. De tota manera, els crítics sempre han necessitat encasellar-nos, però això, després de tant de temps, és una cosa que em preocupa relativament poc. Jo canto, per tant, sóc cantant, i faig músiques, per tant sóc músic, i a més, tenen lletres, per tant, sóc lletrista. Que d'això se'n diu cantautor? Doncs què hi farem!

enllà del du-du-du-duà. Després cadascú va triar un camí musical, però Raimon, no només per a la Cançó Catalana sinó també per a altres parts de l'estat, va ser un revulsiu.

LL. LLACH: I a més, jo afegiria el component ètic. Ens ha ensenyat una actitud, una manera d'actuar en aquest món de l'espectacle. Crec que ho he dit en alguna ocasió, els Setze Jutges i ell van ser la meua universitat.

RAIMON: Ara, com diríem en el meu poble, agraït.

J. M. SERRAT: En el meu cas, un àlbum com el de Machado té un antecedent claríssim que és el disc de *Les cançons de la roda del temps*, i també el disc

La trobada entre Leo Ferre, Jacques Brel i Georges Brassens va quedar immortalitzada per a la posteritat.

LL. LLACH: A mi el que sempre m'ha empenyat més és quan et diuen "vostè fa cançó política", ah carai, jo faig cançó política, i el senyor Julio Iglesias, aleshores què fa? Quan un artista es proclama cantant apolític, no ho dubtis, sempre és un cantant de dreta. Ara, si és necessari, també reivindico la meua condició de cantant polític.

—**Per trajectòria musical, Raimon ha estat el primer a fer acte d'aparició. Què ha significat per a vosaltres?**

J. M. SERRAT: Nosaltres estem aquí perquè ell, d'alguna manera, ens va obrir el camí. Ens va ensenyar que es podia fer un altre tipus de cançó, més

aquell de Paco Ibáñez, amb poemes de Góngora i García Lorca.

RAIMON: I això que en algun temps deies que no entenies la poesia de l'Espriu...

J. M. SERRAT: Quan un és jove comet molts pecats, i la prudència no és precisament la major virtut dels joves...

—**La classe política catalana ha acabat d'entendre el que ha significat la Nova Cançó i la gestació d'un estil autòcton com "la Cançó"?**

LL. LLACH: El dia que la Diagonal passi a dir-se l'Avinguda dels Setze Jutges voldrà dir que alguna cosa està canviant...

RAIMON: És que, per a molts polítics, i fins i tot per a alguns que són bons amics, hi va haver la temptació d'enquadrar-nos en un marc de nostàlgia, i el fet que tu hagis continuat fent coses d'alguna manera els destorbava el paisatge sentimental.

J. M. SERRAT: Que un país tan petit com Catalunya, i si els afegim, les Illes i el País Valencià, hagi pogut donar una nòmina de cantants i grups d'un nivell més que acceptable, malgrat la manca d'estructures i tot això, és admirable.

LL. LLACH: I a més tot això ocorre en una panorama tan convuls com el que presenta la música en aquests moments amb les noves tecnologies, etc. Hi ha una efervescència de noves veus, grups,

El 6 de gener del 1969, per iniciativa de la revista 'Rock & Folk', Georges Brassens, Léo Ferré i Jacques Brel mantenien una llarga conversa davant de micròfons. Una trobada que ha quedat immortalitzada

formacions, que si es donen les condicions necessàries, podran quallar en el futur. Aquí hi ha un compositor com Roger Mas, o Feliu Ventura... En l'apartat de rock, s'ha fet molt de camí, tot i que quan aquests grups van arribar des de l'Empordà o el Tarragonès, la classe críticomusical barcelonina, d'entrada, va arrufar el nas. I el rock en català ara té una diversitat de propostes que, caram!, i un altre tant podríem dir en estils més mestissos com la rumba, etc.

RAIMON: Però no oblidem mai les imperioses lleis de mercat, i que formem part d'una cultura petita, d'un mercat petit. Perquè a la llarga no és un pro-

blema de qualitat, sinó de promoció i difusió.

J. M. SERRAT: Perquè ara passa una cosa molt curiosa, i és que ningú no et prohibeix, però un disc en català, segons quines emissores, el difondrà o no.

LL. LLACH: És vergonyós que un mitjà públic com TVE no tingui cap espai per difondre les músiques que es fan a l'estat espanyol, a Euskadi, Galícia o els Països Catalans...

—**I pel que fa a les vostres referències musicals, a les vostres influències?**

J. M. SERRAT: Quan jo vaig començar a cantar, més d'un crític em va dir que imitava Charles Aznavour, crític al qual estic molt agraït, ja que em va ajudar a superar-me notablement. Però he de reconèixer que Aznavour en escena continua sent molt més artista que jo, i que la seva carrera en el cinema, comparada amb la meua, ha estat més honorosa...

RAIMON: Jo crec que el meu problema és que sempre he estat un artista poc classificable, allò de "Raimon és Raimon" és una frase que he hagut d'escoltar al llarg de la meua vida. Joan Fuster, crec que va emprar el terme "passió rural", a l'hora de referir-se al meu treball. Això que diuen del *background*, per descomptat està format per moltes veus i algunes que fins i tot ni tu mateix no reconeixes...

—**I en una llista d'urgència, quins noms posaríeu?**

J. M. SERRAT: Brel, Brassens.

RAIMON: La copla en el teu cas, no?

J. M. SERRAT: Home, és clar, la Santíssima Trinitat: Quintero, León i Quiroga, i la cançó sud-americana, Violeta Parra...

LL. LLACH: Atahualpa Yupanqui, però també un Fabrizio de André i un disc com *Creuzà de ma*, que per a mi ha estat fonamental, i per a tots els que volen fer allò d'un so mediterrani i contemporani.

RAIMON: I la clàssica, el blues, el jazz... I la cançó popular... Fins i tot les cançons que et feien cantar *los padres*.

J. M. SERRAT: Musicalment un sempre és el resultat de tot allò que ha escoltat, de tot allò que l'ha commogut, de la música amb què s'ha alimentat i que un rumia i torna als altres.

—**Durant molts anys hi va haver una mena de "guerra civil" en la Nova Cançó, amb bàndols, clans, acusacions, vets...**

J. M. SERRAT: És clar que la Nova Cançó no era un convent de Carmelites descalces ni una delegació de la Mare Teresa de Calcuta.

RAIMON: És cert que hi havia diferències entre nosaltres, i molt fondes, i cadascú va prendre en el seu moment les decisions que va creure que calia prendre.

J. M. SERRAT: Però també és cert que en els moments puntuals tots sumàvem, perquè tots sabíem qui era l'enemic de debò.

LL. LLACH: En el fons els cantants no estem tan lluny d'aquestes vedets de revista que fan la traveta dalt de l'escenari...

J. M. SERRAT: Ara fins i tot compartim passions! Pertanyem al club de la vi-ti-cul-tu-ra!

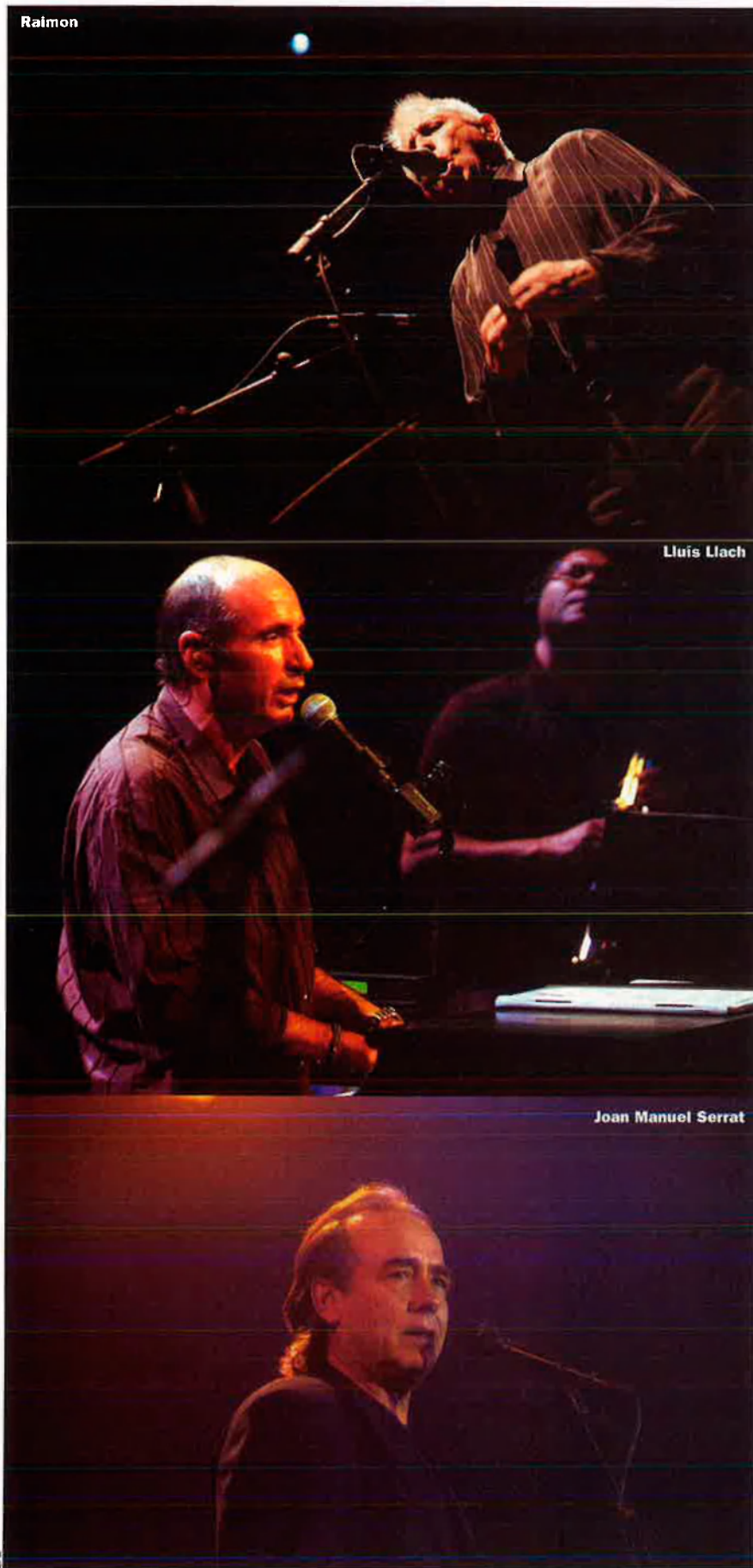
—**En alguna ocasió, Serrat, ha dit: "La catifa que et posen les discogràfiques fa la mida exactament del que ha venut el teu últim disc". A aquestes altures de la vostra vida, podeu dir que esteu lliures de pressions comercials?**

LL. LLACH: Sempre he treballat amb absoluta llibertat. Poder fer una cançó que durés quinze minuts, un disc només instrumental o dedicar un treball a un poeta, diguem-ne, entre cometes, "difícil" com Miquel Martí i Pol. Si no hagués estat així, no hauria continuat en aquest ofici.

J. M. SERRAT: Jo crec que ningú no estem lliures de les pressions comercials. Tots els que fem música estem dins d'un mercat comercial, però mai no deixaré de fer una cosa per por que no funcioni. És clar que, si funciona, molt millor.

RAIMON: Si cantem és perquè volem que ens escolti el públic. El que passa és que els mecanismes de comunicació entre el cantant i el públic no sempre són gaire diàfans, i coses que tu fas, de vegades, no traspassen, mentre que altres cançons resten, misteriosament...

J. M. SERRAT: Jo escric i componc evidentment per expressar-me, però si no pogués compartir aquesta expressió amb ningú, no trobaria sentit a aquesta manera d'expressar.

LL. LLACH: És que si no ens adonàrem de l'afecte de la gent, sortiríem corrents espantats d'aquest ofici. Perquè en la nostra vanitat, hem nascut per estimar, i perquè ens estimin.

J. M. SERRAT: Per a mi una de les coses més gratificants va ser una nit, en un poble de l'Empordà, quan vaig escoltar una orquestra que tocava "Paraules d'amor" enmig de la plaça Major i la gent la ballava...

—**Lluís Llach ha anunciat que es retira...**

J. M. SERRAT: Jo, perdona, però de moment no penso jubilar-me, mentre la salut aguanti i entre el públic i jo continuï havent-hi la mateixa complicitat, estaré damunt de l'escenari.

LL. LLACH: T'entenc. Però jo no he viscut per cantar, el cantar m'ha ajudat a viure, i a generar moltes complicitats, però no vull que aquesta relació s'abateixi. Jo he tingut amb el públic una relació d'amor fastuosa. La intensitat de moments que jo he viscut ha estat única. Això ha estat un privilegi tan gros que abaratir-lo no m'ho permetria ni a mi mateix.

RAIMON: Home, millor que prenguis tu la decisió que un altre et jubili, perquè en aquest país, a poc que et descuides, ja hi ha algú que ja et vol jubilar. A mi, en algun moment, ja m'han intentat retirar i fins i tot posar-me en una urna.

J. M. SERRAT: Jo no tinc cap intenció de plegar, és a dir, que el qui tingui algun interès a veure que jo plego, ho té fotut. Jo deixaré de pujar a l'escenari quan m'avorreixi, cosa que no passa, o quan la gent me'n foti fora, cosa que per sort tampoc no passa. No conec cap altra feina, no conec cap altra manera de viure més divertida i que em doni més llibertat.

—**Recordeu la primera vegada que cantàreu els tres?**

RAIMON: No ens hem prodigat gaire tots tres...

J. M. SERRAT: En un festival organitzat per Luis del Olmo, no?

LL. LLACH: Al Palau d'Esports de Barcelona, per als damnificats de les inundacions...

J. M. SERRAT: Ja ha passat temps, ja...

RAIMON: Després de quaranta anys en aquest ofici, ja ens mereixem una processó!

Carles Gàmez